

PRAWNOKANONICZNE ASPEKTY WYCHOWANIA DO CELIBATU W WYŻSZYCH SEMINARIACH DUCHOWNYCH W POLSCE

LEGAL CANONICAL ASPECTS OF EDUCATION FOR CELIBACY IN MAJOR SEMINARIES IN POLAND

Ks. dr Adam Jaszcz

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska
e-mail: adjaszcz@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2282-1523>

Abstrakt

W tradycji Kościoła łacińskiego przyjęto praktykę łączenia powołania do kapłaństwa z dyscypliną celibatu, który z czasem stał się również normą prawną. Wychowanie do celibatu odbywa się na różnych poziomach formacyjnych, obejmując wymiar duchowy, intelektualny, pastoralny oraz ludzki. Nie można też zapominać o tym, że jeśli celibat rozumiany jest jako norma prawna, której przestrzeganie poprzedzone jest publicznym zobowiązaniem do zachowania celibatu, to wychowanie do wyboru takiego stylu życia musi mieć wymiar prawnokanoniczny, co uwzględniono w nowych zasadach formacji kapłańskiej w Polsce. Podejście prawne do tego zagadnienia może sugerować postrzeganie celibatu w sposób negatywny, jako wyrzeczenie się małżeństwa i rodzicielstwa na skutek zakazu wynikającego z normy prawnej. Takie ujęcie jest fragmentaryczne, a dostrzeżenie prawnokanonicznych aspektów wychowania do celibatu pozwala na przeżywanie tego zobowiązania jako drogi do doświadczenia pełniejszej, większej miłości w sensie chrystologicznym, eklezjologicznym i eschatologicznym.

Słowa kluczowe: wychowanie do celibatu, prawnokanoniczne aspekty, zasady formacji kapłańskiej w Polsce

Abstract

In the tradition of the Latin Church, the practice of joining the vocation to the priesthood with the discipline of celibacy has been adopted, which in time has also become a legal norm. Formation for celibacy takes place at various

levels of preparation for priesthood, embracing the spiritual, intellectual, pastoral and human dimensions. If celibacy is understood as a legal norm, the observance of which is preceded by a public declaration to embrace celibacy, then formation to choose such a way of life must have a legal canonical dimension, which was taken into account in the new principles of priestly formation in Poland. The legal approach to this issue may suggest a negative perception of celibacy as a renunciation of marriage and parenthood resulting from the prohibition imposed by the legal norm. Such an approach is fragmentary, and the recognition of the legal canonical aspects of formation in celibacy allows to live this commitment as a path to experience a fuller, greater love in the Christological, ecclesiological and eschatological sense.

Keywords: formation for celibacy, canonical discipline of celibacy, principles of priestly formation in Poland

Wprowadzenie

Celibat duchownych rzymskokatolickich jako usankcjonowany prawnie stan bezzenny budzi niezmiennie zainteresowanie opinii publicznej, głównie jako praktyka podlegająca krytyce. W kontekście skandali seksualnych nie brakuje głosów, że obowiązkowy celibat należałoby przedyskutować, a nawet zlikwidować. Szerokim echem odbiły się słowa papieża Franciszka, który w marcu 2023 r. w rozmowie z argentyńskim portalem Infobae.com stwierdził, że celibat jest „tymczasową normą” [Franciszek 2023], co przez niektórych zostało odebrane jako zapowiedź głębokich reform. Wydaje się, że słowa Papieża zostały poddane nadinterpretacji wynikającej z nieuwzględnienia szerszego kontekstu jego wypowiedzi. Ojciec Święty mówił o celibacie w kontekście święceń kapłańskich – które w odróżnieniu od celibatu wynikającego nie z natury sakramentu święceń, ale z kanonicznego wymogu – mają charakter wieczysty. Tym samym nic nie wskazuje na to, aby Kościół rzymskokatolicki zrezygnował, przynajmniej w najbliższej przyszłości, ze zobowiązania do celibatu.

Szybko zmieniające się czasy wymuszają potrzebę nieustannej i pogłębionej refleksji nad wychowywaniem do celibatu mężczyzn przyjmujących święcenia. Wiąże się to ze starannym przygotowaniem duchowym i psychicznym, co oznacza „świadomość różnorodnych trudności – również

tych, które wynikają z bieżącej atmosfery kulturowej”¹. Wychowanie do celibatu powinno opierać się w pierwszej kolejności na przesłankach teologicznych, które ukażą celibat „jako przyłgnięcie do Chrystusa wyłączną miłością, stanowiącą dar z siebie w Jezusie dla Jego Kościoła, aby miłować Kościół tak, jak ukochał go Jezus Chrystus, jego Oblubieniec” (RISP 307). Oprócz tego, celibat jest też nakazem prawa kościelnego i z tego powodu wychowywanie do celibatu powinno mieć wymiar prawnokanoniczny, którego nie można zaniedbywać w dążeniu do celów nadprzyrodzonych. Zadaniem prawa kanonicznego jest stwarzanie odpowiednich warunków i zapewnienie należytej pomocy, by człowiek mógł osiągnąć swój cel w perspektywie wiecznej na drodze realizowanego powołania [Hervada 1962, 10; Grocholewski 2004, 26]. Oznacza to, że uwzględnienie wymiaru prawnego w procesie formacyjnym może skutecznie pomóc w pełnej akceptacji celibatu dla królestwa Bożego². Celem niniejszego opracowania jest zbadanie, jakie aspekty prawnokanoniczne należy uwzględnić w wychowywaniu do celibatu w wyższych seminariach duchownych w Polsce.

1. Przyjmowanie do seminarium

Do wyższego seminarium duchownego należy przyjmować jedynie tych, którzy wydają się być zdolni do oddania się na stałe świętym posługom, biorąc pod uwagę ich przymioty ludzkie oraz szczerą wolę (por. kan. 241 § 1 KPK/83, RFIS 148, RISP 214). Użyte w przepisie kodeksowym

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*, Wydawnictwo Święty Wojciech, Poznań 2021 [dalej: RISP], nr 307.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83], kan. 277, 599; Congregazione per il Clero, *Direttorio per il ministero e la vita dei presbiteri* (11.02.2013), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2013; tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Pallottinum, Poznań 2013, nr 79-82; Congregazione per il Clero, *Il dono della vocazione sacerdotale. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (08.12.2016), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2016; tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Pallottinum, Poznań 2017 [dalej: RFIS], nr 110.

sformułowanie *habiles aestimantur* zwraca uwagę na subiektywizm podmiotu poznającego, w tym przypadku biskupa diecezjalnego, w wydawaniu opinii na podstawie obiektywnych kryteriów. Przełożony przyjmujący kandydata do seminarium dokonuje pierwszej oceny przymiotów ludzkich i szczerości woli. Przedmiotem oceny jest więc zdolność do oddania się na stałe świętym posługom, która zawiera w sobie zdatność do podjęcia formacji rozumianej jako proces i jednocześnie skutek pozwalający na wypełnienie w momencie poprzedzającym święcenia dyspozycji zawartej w kan. 1029. Wśród obszarów wskazanych przez ustawodawcę w kan. 1029 znajduje się wymóg, aby kandydat do święceń kierował się prawidłową intencją, czyli wolą służenia Bogu i Kościołowi. Wydaje się więc konieczne uzmysłowienie kandydatom do seminarium już na początku ich drogi formacyjnej, że celibat w ciągu wieków nie pojawił się nagle, bez głębszego doktrynalnego uzasadnienia, jako sposób życia dobry jedynie dla pewnej epoki. Nie został wprowadzony jako nakaz prawny „stworzony w próżni”, a jego podstaw doktrynalnych można doszukiwać się już w tradycji Kościoła apostołskiego [McGovern 2003, 790]. Kan. 33 Synodu w Elwirze, który nakazywał celibat wyświęconym biskupom, prezbiterom i diakonom, nie był w rzeczywistości nowym prawem, ale przypomnieniem tego, które istniało już wcześniej, lecz nie było przestrzegane. Podobne decyzje zapadły na Synodzie w Kartaginie w 390 r. [Stickler 1994, 34-37].

Współcześnie pojawiają się poglądy, że celibat jest szkodliwym oraz zbyt technicznym stylem życia i przez to należy odejść od obowiązkowego bezżeństwa na rzecz dobrowolnej decyzji kandydatów do święceń. Miałyby się to przyczynić m.in. do wzrostu powołań, ożywienia dialogu ekumenicznego, likwidacji takich problemów jak pedofilia [Chocholka 2002; Bujak 2012, 28]. Ważne jest w tym kontekście, aby kandydat przyjmowany do seminarium zrozumiał motywację kościelnego prawa o celibacie – zgodnie z logiką nakreśloną przez Jana Pawła II – że „prawo jako takie wyraża wolę Kościoła, która jest wcześniejsza niż wola podmiotu wyrażona poprzez gotowość. Zaś wola Kościoła znajduje swoją ostateczną motywację w związku, jaki łączy celibat ze święceniami kapłańskimi, które upodabniają kapłana do Jezusa Chrystusa, Głowy i Oblubieńca Kościoła”³.

³ Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica postsynodalis de Sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione *Pastores dabo vobis* (25.03.1992), AAS 84 (1992),

Przyjmując kandydata do seminarium, konieczne jest wstępne rozeznanie jego dojrzałości psychoseksualnej oraz ewentualnych trudności czy zaburzeń w tej materii (RISP 226). Popęd seksualny człowieka nie jest tylko domeną instynktu, a więc wrodzonej zdolności i wynikających z niej działań samoczynnych, niezależnych od woli, opierających się jedynie na prawach fizjologii. W przypadku osoby ludzkiej ma on być energią ukierunkowaną na wypełnianie życiowego powołania, co ma szczególne znaczenie w przypadku osób powołanych do kapłaństwa. Życie w celibacie wymaga szczególnej łaski, jest to bowiem ideał, który przerasta siły ludzkiej natury i jest związany z umartwieniem niektórych jej skłonności⁴. Stwierdzenia Jan Pawła II nabierają nowego znaczenia w kontekście fenomenu coraz częściej opisywanego przez badaczy – postępującej seksualizacji młodzieży, spośród której wywodzą się kandydaci do święceń [Trojanowska 2014, 56]. Zjawisko to wpływa na obniżenie poczucia pewności siebie oraz samooceny, zdrowie psychiczne jednostek, relacje między ludźmi, zmiany norm społecznych, a także narzuca młodym mężczyznom społeczną rolę agresora [Trojanowska 2014, 70-71]. Z punktu widzenia prawnokanonicznego należy, w myśl kan. 277 § 1, dokonać wstępnej oceny zdadności do wolnego oddania się służbie Bogu i ludziom (*Dei hominumque servitio liberius sese dedicare valent*), którą wykluczają zaburzenia osobowościowe. Życie duchownych wybierających celibat dokonuje się w licznych relacjach do innych ludzi, co oznacza, że „znakiem celibatu właściwie pojętego jest zdolność tworzenia i podtrzymywania wartościowych kontaktów międzysobowych”⁵. W tym samym duchu wypowiada się ustawodawca w kan. 277 § 2:

s. 657-804; tekst polski: Jan Paweł II, *Posynodalna adhortacja apostolska «Pastores dabo vobis»* o formacji kapłanów we współczesnym świecie, Wrocławska Księgarnia Archidiecezjalna, Wrocław 1995 [dalej: PDV], nr 29.

⁴ Ioannes Paulus PP. II, *La logica della consacrazione nel celibato sacerdotale* (17.07.1993), w: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. XVI, cz. 2, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1993, s. 66-76; tekst polski: Jan Paweł II, *Logika konsekracji w celibacie kapłańskim*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 14 (1993), nr 11, s. 39, 69.

⁵ Sacra Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Orientamenti educativi per la formazione al celibato sacerdotale* (11.04.1974), w: *Enchiridion Vaticanum*, t. 5: *Documenti ufficiali della Santa Sede (1974-1976)*, Edizioni Dehaliane Bologna, Bologna 2000, nr 38, s. 275-76; tekst polski: Święta Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Przewodnik do formacji kapłańskiej o celibacie*, w: *Nauka Kościoła o charyzmacie celibatu*, red. A. Jasiński, Gaudentium, Gniezno 1998, s. 11-81, nr 49.

„Duchowni powinni odnosić się z należytą roztropnością do osób, z którymi kontakty mogłyby narazić na niebezpieczeństwo ich obowiązek zachowania wstrzeźliwości albo wywołać zgorzenie wiernych”. Przyjmując prawdę o relacyjnej naturze człowieka, dojrzałe przeżywanie bezżenności nie jest sprzeczna z relacyjnością, a znakiem prawdziwej relacji przyjaźni jest ożywiona potrzeba samotności [Studenski 2013, 112]. Nie ma kapłańskiej samotności bez dojrzałe przeżywanych przyjaźni i właśnie na to, z przywołaniem cnoty roztropności oraz unikania zgorzenia, zwraca uwagę ustawodawca. Na tworzenie dojrzałych relacji powinni zwrócić uwagę wychowawcy seminarjani formujący przyszłych celibatariuszy.

Problemy z relacyjnością stają się powodem największych kryzysów i niepowodzeń zarówno w przypadku osób żyjących w stanie samotnym, jak i w małżeństwie. W takich sytuacjach samotność bywa „znieczulana”, na przykład poprzez alkohol czy inne środki chemiczne – leki, narkotyki itd. Jest to zawsze bardzo niebezpieczne i stanowi mechanizm prowadzący do uzależnień [tamże, 112-13]. Zgodnie z obowiązującymi dokumentami Kościoła procedura przyjęcia do seminarium wymaga rozeznania i wykluczenia różnych form uzależnień, których mogą doświadczyć kandydaci (zarówno uzależnień czynnościowych, jak i uzależnień od substancji). Ci, którzy zostali zdiagnozowani klinicznie jako uzależnieni, a nie przeszli terapii z pozytywnym skutkiem i odpowiednim okresem abstynencji, nie mogą być dopuszczeni do formacji seminarjanej (RISP 229).

Popęd seksualny jest wkomponowany w strukturę osoby ludzkiej i w każdym przypadku wymaga integrowania w całość zadań powierzanych człowiekowi. W przeciwnym razie płciowość może stać się niebezpieczną i destruktywną siłą, niszczącą i spychającą w niewolę całą osobę, jako że płciowość odnosi się do całości osoby, a nie tylko do jej cielesnej sfery⁶. Należy więc sprawdzić, czy kandydat do seminarium nie był sądownie karany za przestępstwa seksualne. Musi on przedstawić zaświadczenie o niekaralności, natomiast władze seminarium powinny sprawdzić, czy kandydat nie występuje w rejestrach sprawców przestępstw seksualnych (RISP 215).

⁶ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997; tekst polski: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 2354-395.

2. Formacja alumnów

Zgodnie z normami kodeksowymi tożsamość prezbiterów w Kościele łacińskim związana jest z wyborem celibatu „dla królestwa Bożego” (kan. 277 § 1), co potwierdza się publicznym zobowiązaniem do jego zachowania (RISP 46). Ten przepis wydaje się czynić uprzywilejowanymi racje teologiczne, a konkretnie chrystologiczne, eklezjologiczne i eschatologiczne, w dyskusji nad formowaniem młodych mężczyzn do celibatu. Ustawodawca poświęca wiele uwagi formacji duchowej w kolejnych przepisach kodeksowych (kan. 244-247), polecając, aby „alumni, stosownie do swoich uzdolnień, osiągnęli [...] ducha Ewangelii i ścisłą łączność z Chrystusem” (kan. 244).

Kościół na przestrzeni wieków wypracował wiele środków duchowych i zasad ascetycznych, których przestrzeganie miało owocnie przygotowywać alumnów do przyjęcia dyscypliny celibatu. Należy do nich zaliczyć modlitwę, ascezę, przyjaźń oraz maryjne znamię duchowości kapłańskiej [Sosnowski 1997, 128-33]. Wymienione środki, oprócz racji teologicznych, znajdują swoje uzasadnienie w doktrynie kanonistycznej. Według ustawodawcy powszechnego alumni powinni zrozumieć, że „posługa wypełniana zawsze w żywej wierze i miłości przyczynia się do ich uświęcenia” (kan. 245 § 1), „przez nawiązywanie przyjaźni i łączności z innymi mają przygotowywać się do braterskiej jedności z diecezjalnym prezbiterium” (kan. 245 § 2), „powinni ożywiać nabożną cześć dla Najświętszej Maryi Panny” (kan. 246 § 3), trzeba ich „należycie zapoznać z obowiązkami i trudami świętych szafarzy Kościoła, nie ukrywając żadnej trudności życia kapłańskiego” (kan. 247 § 2); i wreszcie „przez odpowiednie wychowanie powinni być przygotowani do zachowywania celibatu i powinni uczyć się go doceniać, jako szczególnie dar Boży” (kan. 247 § 1).

Dyspozycja zawarta w przywołanym już kan. 244 zakłada zdobywanie „ludzkiej dojrzałości” (*maturita humana*), której nie można ograniczyć do życia duchowego, pobożności oraz formacji intelektualnej, pomijając naturę sfery psychoseksualnej. Oznacza to, że nie jest możliwe zachowanie obowiązku celibatu „ze względu na Królestwo niebieskie” bez osiągnięcia dojrzałej osobowości i charakteru, które warunkują jakość posługi pasterskiej oraz usposabiają „do większej uległości wobec łaski sakramentu święcen” (RISP 75). W wychowaniu do celibatu konieczne jest wprowadzanie kandydatów do poznania własnego wymiaru osobowego: uczuć, potrzeb,

przyzwyczajień, tendencji, szerokiej gamy uzdolnień i deficytów (RISP 76). W ten sposób będą mogli oni lepiej poznać siebie, rozumiejąc również motywacje, które wyrażają poprzez swoje wybory i decyzje, także poprzez decyzję rezygnacji z małżeństwa i pozostawania w stanie bezżennym.

Zasadne wydaje się postawienie pytania, na ile w formacji alumnów do życia w celibacie może pomóc wiedza psychologiczna i czy korzystanie z niej jest uzasadnione z punktu widzenia prawnokanonicznego? Ustawodawca w kan. 277 § 1 stwierdza, że celibat jest szczególnym darem Bożym (*peculiare Dei donum*). Łaska buduje na naturze, a jeśli powołanie do celibatu jest łaską, należy więc, oceniając i rozpoznając autentyczność tego powołania i możliwości jego wypełnienia, poznać naturę, na której zrodziło się powołanie. Badania psychologiczne pozwalają zgłębić i zrozumieć naturalne wymiary w życiu kandydatów do kapłaństwa⁷. Kongregacja Edukacji Katolickiej wydała w dniu 29 czerwca 2008 r., zaaprobowany wcześniej przez papieża Benedykta XVI, dokument zatytułowany: *Wskazania dotyczące wykorzystania nauk psychologicznych w przyjmowaniu i formacji kandydatów do kapłaństwa*⁸. Dyrektywy zwracają uwagę na konkretne wymiary formacji ludzkiej, które powinny być należycie ukształtowane u przyszłego kapłana, wśród których wymienia się pozytywne i stabilne poczucie własnej męskości wraz z umiejętnością nawiązywania relacji z innymi osobami czy grupami; znajomość siebie samego, własnych cech i ograniczeń zintegrowanych z całością pozytywnego obrazu siebie samego wobec Boga; zdolność do poprawy siebie i swego postępowania; zdolność do integracji, zgodnie z chrześcijańską wizją, własnej seksualności w perspektywie życia w celibacie (*Directoriae*, 2c).

Przygotowanie do przyjęcia dyscypliny celibatu wymaga odpowiedniej formacji intelektualnej, która w ścisłym znaczeniu oznacza wewnętrznie skoordynowany system, uporządkowaną wiedzę, która ma być podstawą dla podejmowanych decyzji i działań [Selejda 2015, 340-45]. Jest to o tyle ważne, że celibat w Kościele łacińskim ma charakter dyscyplinarny, czyli jest regułą postępowania, przyjętą, ale też narzuconą, wymagającą podporządkowania

⁷ Szerzej na ten temat zob. Ghirlanda 2009; Busso 2013.

⁸ Congregatio de Institutione Catholica, *Directoriae respicientes usum competentiarum psychologicarum in admittendis et formandis candidatis ad sacerdotium* (29.06.2008), „Communicaciones” 40 (2008), nr 2, s. 322-35 [dalej: *Directoriae*].

się pod sankcją odpowiedzialności karnej, co siłą rzeczy wymaga solidnego umotywowania ma poziomie intelektualnym. Przepisy kodeksowe wskazują na motywy wpływające z kształcenia filozoficznego (kan. 251), teologicznego (kan. 252 § 1, 3), biblijnego (kan. 252 § 2). Ustawodawca wymienia też ogólnie inne dyscypliny, pomocnicze i specjalne, zgodnie z regułami programu formacji kapłańskiej (kan. 252 § 3). Nie wyjaśnia natomiast ich roli, szczególnie w kontekście wychowania do celibatu, dlatego też należy szukać wyjaśnienia tego problemu w innych dokumentach Kościoła.

RFIS wskazuje na potrzebę uwzględniania w formacji kapłańskiej nauk o człowieku: antropologii, pedagogiki, psychologii, socjologii, medycyny, nauk o środkach społecznego przekazu, nauk politycznych i ekonomicznych (RFIS 122), z kolei RISP uważa za konieczne w kontekście formacji ludzkiej, aby wszelkie stosowane środki pomagały alumnom „zrozumieć współczesną kulturę” (RISP 78). Nie bez znaczenia jest fakt, że w literaturze przedmiotu celibat rzymskokatolicki bywa traktowany jako zjawisko kontrkulturowe [Kastelik 2018, 12]. Przeciw obowiązkowej bezżenności duchownych wypowiadają się niektórzy psychologowie, również opracowania niektórych socjologów zmierzają w kierunku ukazania celibatu jako głównego powodu rezygnacji księży z posługi kapłańskiej [Sipe 1995; Baniak 2000, 222-24; Tenże 2001, 85; Frawley-O’Dea 2004]. Z uwagi na te opracowania, mające istotny wpływ na postrzeganie celibatu przez opinię publiczną, należy uznać nauki psychologiczne i socjologiczne jako dyscypliny pomocnicze i specjalne pierwszej kategorii. Wnioski zwolenników kontrkulturowego ujęcia celibatu formułowane są na podstawie obserwacji badaczy, tymczasem, zgodnie z definicją K.R. Poppera, poznanie nie rozpoczyna się od gromadzenia faktów, ale od formułowania problemów [Popper 1992, 120]. Brak ujęcia problemowego kosztem przedstawiania badań i statystyk z komentarzem autora opowiadającego się za „politycznie poprawnym” kontrkulturowym ujęciem celibatu należy uznać za główny zarzut wobec tych opracowań. Prace autorów ujmujących celibat problemowo na gruncie nauk psychologicznych i socjologicznych powinno się zalecać jako szczególnie pomocne w formacji intelektualnej przygotowującej do przyjęcia święceń. Chodzi o opracowania spełniające następujące warunki: intelektualna docieklivość, jednoznaczne sformułowania i zrozumiałe konkluzje, twórczy charakter i możliwość praktycznego zastosowania, zastosowanie uznanych metod badawczych oraz ciągły krytycyzm wobec istniejącej wiedzy [Apanowicz 2003,

22]. Postulat ciągłego krytycyzmu wobec aktualnego stanu wiedzy pomaga uwzględnić, możliwie szeroko, następujące dyscypliny pomocnicze: antropologia, pedagogika oraz medycyna, z tym jednak zastrzeżeniem, że te nauki „bez uwzględnienia światła Objawienia – nie są w stanie adekwatnie oddać prawdy o człowieku” (RISP 112).

W wyniku formacji pastoralnej przyszły prezbiter ma nabyć umiejętności pozwalające na spełnianie posługi nauczania, uświęcania i rządzenia, przy uwzględnieniu potrzeb miejsca i czasu (kan. 255). Będąc nauczycielem ludu Bożego ma podjąć misję uświęcania, m.in. poprzez świadectwo zachowywania celibatu „ze względu na Królestwo niebieskie” jako „doskonałej i wieczystej wstrzemięźliwości” (kan. 277 § 1), tak aby dla dobra Kościoła wypełnić misję pasterską w tej części diecezji, którą mu powierzy biskup. Formacja pastoralna ma na celu takie przygotowanie przyszłych duszpasterzy, aby posiadali następujące cechy: współczucie, wspaniałomyślność, umiłowanie wszystkich, w pierwszej kolejności biednych, oraz gorliwość w budowaniu Królestwa niebieskiego (RFIS 119-124; RISP 80).

3. Zdtność do przyjęcia dyscypliny celibatu

Zdtność do przyjęcia dyscypliny celibatu wpisuje się w szerszy problem zdtności do przyjęcia święceń. Uzasadnia to brzmienie kan. 1029, gdzie znajduje się wymóg, aby kandydat do święceń kierował się prawidłową intencją, czyli wolą służenia Bogu i Kościołowi. Jak już zostało wcześniej ukazane, wolą Kościoła łacińskiego jest przestrzeganie dyscypliny celibatu przez posługujących w nim duchownych.

W kan. 1024 zawarto normę wywodzącą się z prawa Bożego, zgodnie z którą święcenia ważnie przyjmuje tylko mężczyzna ochrzczony. Ważne święcenia może przyjąć też mężczyzna nieprzygotowany do życia w celibacie, jednak patrząc szerzej i szukając kanonistycznych inspiracji przy stwierdzaniu samej zdtności kandydata do przyjęcia święceń, byłoby czymś pożytecznym zwrócenie uwagi na problem męskości realizowanej jako ojcostwo duchowe. O ile *ratio legis* kan. 1024 należy rozumieć jako dyspozycję nieudzielania sakramentu święceń kobietom [Cenalmor 2002, 932-37], o tyle „potencjał” tej normy z punktu widzenia formacyjnego i oceny zdtności kandydata jako mężczyzny nie tylko w sensie biologicznym, ale też charakterologicznym, wydaje się o wiele większy. Tym

bardziej, że wytyczne Stolicy Apostolskiej, jak już zostało wspomniane, wskazują na konieczność kształtowania u przyszłego kapłana pozytywnego i stabilnego poczucia własnej męskości (*Directoriae*, 2c). Zgodnie z RISP 288, „dojrzałe i owocne przeżywanie męskości” jest czymś fundamentalnym, zwłaszcza w kontekście kulturowej seksualizacji utrwalającej stereotyp męczyzny pozbawionego głębi przeżyć, nieodpowiedzialnego, „zakonserwowanego” na etapie nastoletniego chłopca, co czyni kandydata niezdatnym do przyjęcia dyscypliny celibatu [Ładyżyński 2006, 8].

RISP zwraca uwagę na konieczność przygotowania do dojrzałego przeżywania seksualności i do miłości pasterskiej. W dokumencie znajdujemy wyjaśnienie pojęcia „miłości pasterskiej” jako „ofiarowania całych siebie i swojego życia za Kościół” (RISP 44), lub jak ujmuje to KPK/83, „oddania się służbie Bogu i ludziom” (kan. 277). Zgodnie z przywołanym RISP 44, „przeżywanie z hojnością miłości pasterskiej kształtuje posługę jako *amoris officium* i ojcostwo duchowe”. Zawarto w tym miejscu doktrynalną prawdę, że uczestnictwo kapłana w tajemnicy duchowego „rodzenia” ukazuje głęboką motywację celibatu. Formacja kapłańska powinna zatem zmierzać do tego, aby celibat został przyjęty z miłością na podstawie wolnej i nieustannie odnawianej decyzji „jako bezcenny dar Boga, [...] jako szczególnie udział w ojcostwie Boga i w płodności Kościoła” (PDV 29). Męczyzna, wyrzekając się w sposób wolny i świadomy małżeństwa oraz płodności fizycznej, zgodnie z brzmieniem kan. 277, staje się dzięki łasce powołania zdolny do realizowania szczególnego wymiaru ojcostwa duchowego i zarazem zdatny do przyjęcia celibatu jako reguły życia.

W kan. 1026 zawarto wymóg, by kandydat do święceń przyjmował je w sposób wolny. Każdy wierny ma prawo do swobodnego wyboru powołania (kan. 219). Jest to fundamentalne prawo każdego chrześcijanina. Jak stwierdził papież Leon XIII, wolność „niczym innym nie jest, jak tylko zdolnością wybierania odpowiednich środków do tego, co zamierzono, tak że ten, który posiada możliwość wybierania czegoś jednego spośród wielości, panem jest swych czynów”⁹. Wolność kandydata do święceń zakłada więc

⁹ Leo PP. XIII, *Litterae Encyclicae «Libertas praestantissimum»* (20.01.1888), ASS 20 (1887-1888), s. 593-613; tekst polski: *Encyklika «Libertas praestantissimum» o wolności człowieka*, <http://www.ptm.rel.pl/czytelnia/dokumenty/dokumenty-papieskie/47-leon-xiii/231-encyklika-libertas-praestantissimum.html> [dostęp: 15.05.2023], nr 5.

uświadomienie sobie zamierzonego celu – przyjęcia święceń, do którego zrealizowania wolna wola wybiera odpowiednie środki – m.in. przyjmuje dyscyplinę celibatu. Przejście do kolejnego etapu formacji stawia przed seminarzystą kilka strategicznych wymagań, wśród których wymienia się wewnętrzny wybór celibatu, a także postawy uzewnętrzniające ten wybór: trwanie w systematycznej i pogłębionej pracy nad swoją osobowością i charakterem, odpowiednią dojrzałość emocjonalną i społeczną, wewnętrzną wolność, panowanie nad sobą, gotowość do miłości hojnej i ofiarnej oraz cnoty ludzkie istotnie wpływające na posługę prezbiterów. Za oznakę dojrzenia uznaje się pielęgnowanie prawdy w relacjach międzyludzkich oraz otwartość na upomnienie, przebaczenie i pojednanie (RISP 296-297).

Prawo Kościoła wymaga, aby kandydat do święceń był wolny od nieprawidłowości i przeszkód. Nieprawidłowość do święceń ma charakter stały, co skutkuje zakazem ich przyjmowania oraz wykonywania. Przeszkoda, w odróżnieniu do nieprawidłowości, jest czasowa, lecz powoduje te same skutki [Pavanello 1999, 280; Kaslyn 2002, 109-52]. Wśród wymienionych przez ustawodawcę nieprawidłowości lub przeszkód można wskazać też takie, które mogą skutkować niezdatnością do życia w celibacie – stałą lub czasową. W tym ostatnim przypadku uznanie zdatności kandydata do przyjęcia dyscypliny celibatu będzie się wiązało z ustaniem przeszkody.

Nieprawidłowości same w sobie są rzeczywistością prawną i jako takie powodują konsekwencje prawne. Jednak wyliczone przez ustawodawcę okoliczności mogą powodować niezdatność psychiczną lub wolitywną do życia w celibacie. Należy tu zwrócić uwagę na: amencję lub inną chorobę psychiczną występującą w momencie święceń, usiłowanie zawarcia małżeństwa, przestępstwo aborcji po zaistnieniu skutku, okaleczenie kogoś lub siebie, podjęcie próby samobójczej (kan. 1041). Wymienione okoliczności wskazują na głębokie problemy w sferze psychiki, dojrzałości osobowościowej, relacyjności oraz seksualności.

Jako przeszkody poddające w wątpliwość czasową zdatność do życia w celibacie należy wskazać dwie wymienione w kan. 1042: ważny węzeł oraz brak utwierdzenia w wierze (dotyczy neofitów). W pierwszym przypadku, ważny węzeł małżeński jest sprzeczny z naturą celibatu rozumianego jako bezżenność. Nie ma jednak żadnych racjonalnych przesłanek, aby automatycznie wykluczyć zdatność do życia w celibacie w przypadku

mężczyzny owdowiałego, pod warunkiem, że osiągnął on, na skutek doświadczeń życiowych oraz formacji seminaryjnej, stopień rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego wymagany od kandydata. W drugim przypadku, wybór celibatu dla królestwa Bożego wymaga utwierdzenia w wierze. RISP podkreśla znaczenie wychowania sumienia, co wydaje się kluczowe w kontekście podejmowania dyscypliny celibatu: „kształtowanie sumienia wymaga więc poznania uwarunkowań różnych problemów (np. w obszarze potrzeb, motywacji, pragnień, uwarunkowań osobowościowych i niedojrzałości psychiki), by dojrzewać – przez pojednanie się z Bogiem, sobą i innymi ludźmi – do świadomych i wolnych wyborów życiowych, motywowanych wiarą oraz miłością Boga i bliźniego” (RISP 274).

Po promulgacji KPK/83 pojawiły się dwa dokumenty, które muszą być brane pod uwagę przy stwierdzaniu zdatności do życia w celibacie. W dniu 19 czerwca 1995 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała dokument, w którym stwierdziła, że nie mogą być dopuszczeni do święceń ci kandydaci, którzy są dotknięci chorobą alkoholową lub podobnymi schorzeniami¹⁰. Z kolei w dniu 24 lipca 2003 r. ukazał się kolejny dokument, w którym stwierdzono, że należy postępować z wielką ostrożnością przed przyjęciem do święceń kandydatów, którzy nie mogą spożywać alkoholu bez poważnej szkody¹¹.

Choroba alkoholowa może powodować zaburzenia w sferze psychiki, dojrzałości osobowościowej, relacyjności oraz seksualności, a praktyka życia pokazuje, że nierzadko do złamania dyscypliny celibatu dochodzi w wyniku problemów alkoholowych. Do wspomnianych już czterech sfer ludzkiej osobowości należy też odnieść instrukcję Stolicy Apostolskiej z 2005 r., w której wprowadza się zakaz udzielania święceń mężczyznom, którzy są aktywnymi homoseksualistami, mają głęboko zakorzenione tendencje homoseksualne lub popierają kulturę gejowską¹².

¹⁰ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera a tutti i Presidenti delle Conferenze Episcopali sull'uso del pane con poca quantità di glutine e del mosto come materia eucaristica* (19.06.1995), „Notitiae” 31 (1995), s. 608-10, nr III, D.

¹¹ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Lettera circolare ai Presidenti delle Conferenze Episcopali circa l'uso del pane con poca quantità di glutine ed del mosto come materia eucaristica* (24.07.2003), Prot. 89/78 – 17498.

¹² Congregazione per l'Educazione Cattolica, *Istruzione circa i criteri di discernimento vocazionale riguardo alle persone con tendenze omosessuali in vista della loro ammissione al Seminario e agli Ordini sacri* (04.11.2005), AAS 97 (2005), s. 1007-1013; tekst polski:

RISP dostrzega nieopracowany jeszcze dostatecznie problem doświadczenia krzywdy seksualnej przez kandydatów do święceń (RISP 82). W zdecydowanej większości przypadków osoby skrzywdzone seksualnie w młodości doświadczają długofalowych konsekwencji tych zdarzeń, także w życiu dorosłym, co może rzutować na zdatność życia w celibacie. Według badań najwięcej osób doświadczyło zaburzeń interpersonalnych, takich jak trudności w kontaktach z ludźmi, spadek zaufania do ludzi itp. Również zdecydowana większość przejawiała zaburzenia w sferze emocjonalnej i zaburzenia obrazu własnej osoby, takie jak depresja i zachowania autodestrukcyjne. Inne zaburzenia wskazane przez badaczy to zaburzenia: samooceny, społeczne, seksualne oraz somatyczne i dysocjacyjne [Włodarczyk 2016, 18-23].

Doświadczenie krzywdy seksualnej nie oznacza automatycznie niezdatności do życia w celibacie, a RISP zaleca w takiej sytuacji udzielenie profesjonalnej pomocy terapeutycznej i seksuologicznej celem uzdrowienia ewentualnych dysfunkcji w sferze psychiki, dojrzałości osobowościowej, relacyjności oraz seksualności (RISP 82). Z jednej strony należy unikać jakiegokolwiek stygmatyzacji tych osób, z drugiej wymagania stawiane tym osobom nie mogą być inne niż w przypadku wszystkich innych kandydatów do święceń.

Podsumowanie

Uchwały synodu w Elwirze uznaje się powszechnie za źródło historyczne świadczące o kształtowaniu się prawa celibatu, zaś od V w. można już mówić o istnieniu reguły życia usankcjonowanej prawnie. Ta wielowiekowa praktyka jest dziedzictwem i istotnym wymiarem tożsamości Kościoła łacińskiego, z czego muszą zdawać sobie sprawę kandydaci przyjmowani do wyższych seminariów duchownych. Prawo celibatu wyraża wolę Kościoła, zaś wola Kościoła znajduje swoją ostateczną motywację w związku, jaki łączy celibat ze święceniami.

Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Instrukcja nt. kryteriów rozeznawania powołania u osób z tendencjami homoseksualnymi ubiegających się o przyjęcie do seminarium i dopuszczenie do święceń*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 27 (2006), nr 5, s. 54-56.

Ustawodawca wymaga, aby kandydat do święceń kierował się prawidłową intencją, czyli wolą służenia Bogu i Kościołowi. Konieczne jest przyjmowanie do seminariów tylko tych kandydatów, którzy uznają celibat za potrzebne, wielowiekowe doświadczenie Kościoła i są gotowi przyjęcie go jako dyscyplinę i normę prawną. Pytanie o gotowość do zachowania celibatu powinno mieć miejsce podczas rozmowy decydującej o przyjęciu kandydata. RISP 216 stwierdza, że zgoda na dopuszczenie kandydata do formacji seminaryjnej wymaga „prawej intencji wyboru prezbyteratu”. Nie wspomina jednak o tym, że wybór prezbyteratu w Kościele łacińskim wiąże się koniecznie z przyjęciem dyscypliny celibatu. To, co przed kilkoma dekadami wydawało się oczywiste, współcześnie bywa podważane i kwestionowane. Wydaje się więc konieczne uzupełnienie dyspozycji zawartej w RISP 216 o wymóg wyrażenia prawej intencji przyjęcia celibatu, tym bardziej że kodeksowy wymóg „prawej intencji służenia Kościołowi” zawiera w sobie koniecznie przyjęcie dyscypliny celibatu przed święceniami diakonatu. Weryfikacja prawdziwości i szczerości powyższych deklaracji powinna uwzględniać roztropny kompromis pomiędzy kryteriami dopuszczania do święceń a przewidywaniami dotyczącymi rozwoju kandydata.

W kolejnych przepisach kodeksowych ustawodawca poświęca wiele uwagi formacji duchowej, co ma istotne znaczenie dla wychowania do celibatu, ponieważ tożsamość prezbyterów w Kościele łacińskim jest związana z wyborem celibatu dla królestwa Bożego (kan. 277 § 1). Nie jest jednak możliwe wypełnienie dyspozycji zawartej w przywołanym przepisie bez zdobywania *maturita humana*, na co zwraca uwagę kan. 244. W wychowaniu do celibatu konieczne jest poznanie własnego wymiaru osobowego: uczuć, potrzeb, przyzwyczajzeń, tendencji, szerokiej gamy uzdolnień i deficytów. Integralność formacji można osiągnąć jedynie poprzez harmonijną realizację jej czterech podstawowych wymiarów: ludzkiego, duchowego, intelektualnego, pastoralnego. Należy pamiętać, że wszystkie wymiary formacji są współzależne i nie są skuteczne w oderwaniu od siebie. Ich wspólnym celem jest wypracowanie prawidłowej intencji, czyli woli służenia Bogu i Kościołowi, m.in. poprzez wybór celibatu dla królestwa Bożego.

W kan. 1024 zawarto normę wywodzącą się z prawa Bożego, zgodnie z którą święcenia ważnie przyjmuje tylko mężczyzna ochrzczony. Z punktu widzenia formacyjnego należy oceniać zdatność kandydata do celibatu z uwzględnieniem szerokiego spektrum męskości realizowanej jako

ojcostwo duchowe. Prawo kanoniczne stanowi, że kandydat do święceń powinien być wolny od nieprawidłowości i przeszkód. Wśród wymienionych przez ustawodawcę można wskazać też takie, które mogą skutkować niezdatnością do życia w celibacie. W RISP słusznie podejmuje się problem doświadczenia krzywdy seksualnej przez kandydatów do święceń i wynikających z tego konsekwencji. Chociaż takie doświadczenia nie muszą oznaczać niezdatności do życia w celibacie, wymagają jednak szczególnej uwagi i profesjonalnej pomocy udzielonej skrzywdzonym.

PIŚMIENNICTWO

- Apanowicz, Jerzy. 2003. *Metodologia nauk*. Toruń: Dom Organizatora.
- Baniak, Józef. 2000. *Wierność powołaniu a kryzys tożsamości kapłańskiej. Studium socjologiczne na przykładzie Kościoła w Polsce*. Poznań: Wydawnictwo Wydziału Teologicznego UAM.
- Baniak, Józef. 2001. *Rezygnacja z kapłaństwa i wybór życia małżeńsko-rodzinnego przez księży rzymskokatolickich w Polsce. Studium socjologiczne*. Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Bujak, Janusz. 2012. „Historyczne i duchowe aspekty celibatu w Kościele.” *Tarnowskie Studia Teologiczne* 31, nr 2:27-38.
- Busso, Ariel D. 2013. „El ambiente formativo del seminario mayor y los principales responsables.” W *„Quod iustum est et aequum”*. *Scritti in onore del Cardinale Zenone Grocholewski per il cinquantésimo di sacerdozio*, red. Marek Jędraszewski, i Jan Słowiński, 155-63. Poznań: Wydział Teologiczny.
- Cenalmor, Daniel. 2002. „Com. ad can. 1024.” W *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, red. Angel Marzoa, Jorge Miras, i Rafael Rodríguez-Ocaña, t. III, cz. 1, wyd. 3, 932-37. Pamplona: Ediciones Universidad de Navarra.
- Chocholka, Hans. 2002. *Zölibat – so nicht! Gottes amputierte Liebe*. Wien-Klosterneuburg: Ed. Va Bene Verlag.
- Franciszek. 2021. „El Papa Francisco: Yo quiero ir a la Argentina.” <https://www.infobae.com/sociedad/2023/03/10/el-papa-francisco-yo-quiero-ir-a-la-argentina/>, [dostęp: 26.04.2021].
- Frawley-O’Dea, Mary G. 2004. „Psychosocial Anatomy of the Catholic Sexual Abuse Scandal.” *Studies in Gender and Sexuality* 5, nr 2:121-37. <https://doi.org/10.1080/15240650509349244>
- Ghirlanda, Gianfranco. 2009. „Utilizzo delle competenze psicologiche nell’ammissione e nella formazione dei candidati al sacerdozio.” *Periodica de Re Canonica* 98, nr 4:581-618.

- Grocholewski, Zenon. 2004. „Specyfika prawa Kościoła katolickiego. Referat wygłoszony z okazji otrzymania tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, dnia 7 maja 2004.” *Poznańskie Studia Teologiczne* 17:19-33.
- Hervada, Javier. 1962. „Fin y características del ordenamiento canonico.” *Ius Canonicum* 2, nr 3:5-110.
- Kaslyn, Robert. 2002. „The Sacrament of Orders: Irregularities and Impediments – An Overview.” *The Jurist* 62, nr 1:109-52.
- Kastelik, Bogusław. 2018. *Celibat wczoraj i dziś*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Ladyżyński, Andrzej. 2006. „Męskość jako droga do ojcostwa.” *Życie Duchowe* 47:7-15.
- McGovern, Thomas. 2003. „La teología del celibato.” *Scripta Theologica* 35, nr 3:789-811.
- Pavanello, Pierantonio. 1999. „Irregolarità e impedimenti a ricevere l'ordine sacro.” *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 12:279-96.
- Popper, Karl R. 1992. *Logika nauk społecznych*. Wrocław: Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 1317, Prace filozoficzne, LXXI.
- Selejda, Ryszard. 2015. „Formazione sacerdotale alla luce del decreto conciliare *Optatam totius* e magistero ecclesiastico post-conciliare.” *Liturgia Sacra: Przegląd Liturgiczno-Muzyczny* 21, nr 46:319-49.
- Sipe, Richard. 1995. *Sex, Priests, and Power: Anatomy of a Crisis*. Londyn: Cassell.
- Sosnowski, Piotr. 1997. „Wokół ofiarniczego charakteru życia w celibacie kapłańskim.” *Seminare. Poszukiwania naukowe* 13:121-33.
- Stickler, Alfons M. 1994. *Il celibato ecclesiastico. La sua storia e i suoi fondamenti teologici*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.
- Studenski, Marek. 2013. „Wychowanie do dojrzałości ludzkiej – warunkiem owocnego przeżywania samotności osób duchownych i konsekrowanych.” *Horyzonty Wychowania* 12, nr 23:93-115.
- Trojanowska, Paulina. 2014. „Seksualizacja dzieci i młodzieży – przyczyny, przejawy, konsekwencje i propozycje przeciwdziałania.” *Dziecko Krzywdzone: teoria, badania, praktyka* 13, nr 2:55-78.
- Włodarczyk, Joanna. 2016. *Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie a konsekwencje w życiu dorosłym. Raport z badań*. Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.